

ОПШТИНА ШТИП
КОМИСИЈА ЗА ОБРАЗОВАНИЕ, СОВЕТ НА ОПШТИНА ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ ШТИП

СОВРЕМЕНОТО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ
- СОСТОЈБИ, ПРЕДИЗВИЦИ И ПЕРСПЕКТИВИ-

Штип, 2017

ОПШТИНА ШТИП
КОМИСИЈА ЗА ОБРАЗОВАНИЕ, СОВЕТ НА ОПШТИНА ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

СОВРЕМЕНОТО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ
-состојби, предизвици и перспективи-

2017, Штип

MUNICIPALITY OF STIP
COMMITTEE ON EDUCATION, COUNCIL OF THE MUNICIPALITY OF
STIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES

CONTEMPORARY EDUCATION
- CONDITIONS, CHALLENGES AND
PERSPECTIVES -

2017, STIP

Издава
Универзитет „Гоце Делчев“ Штип

За издавачот
Блажо Боев

Организационен одбор
Снежана Мирасчиева–претседател
Членови

Соња Петровска, Емилија Петрова Ѓорѓева, Никола Смилков, Снежана Јованова Митковска, Даниела Коцева, Весна Ничева, Елена Ташкова, Јовче Арсов, Соња Николовска, Атанас Крстовски, Цветанка Красиќ, Снежана Санева, Илија Митров, Трајан Коцев, Јордан Митков, Данче Николовска Вратеовска, Димитар Љуботенски, Зоран Костовски, Вања Цамбазова Николовска, Јане Миланов, Ирена Китанова, Верица Јосимовска, Оливер Цацков

главен и одговорен уредник
Снежана Мирасчиева

уредник
Соња Петровска

уредувачки одбор
Снежана Мирасчиева (Македонија), Димитар Димитров (Бугарија), Младен Вилотијевиќ (Србија), Нина Биједиќ (Босна и Херцеговина), Лилјана Тодорова (Бугарија), Татјана Атанасова Пачемска (Македонија), Кристинка Селаковиќ (Србија), Јосип Милат (Хрватска), Емилија Петрова Ѓорѓева (Македонија), Трајан Попкочев (Бугарија), Крстивоје Шпијуновиќ (Србија)

лектура на македонски јазик
Весна Ристова

лектура на англиски јазик
Снежана Кирова

дизајн на корица
Никола Смилков

техничка поддршка
Даниела Коцева, Верица Јосимовска

Тираж 100
Печати
Фотомакпринт, Штип

ISBN: 978-608-244-472-7

Факултет за образовни науки

СОБРАНИЕ НА ОПШТИНА ШТИП, ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

**ПЕТТА НАУЧНО - СТРУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА СО МЕЃУНАРОДЕН
КАРАКТЕР НА ТЕМА:
СОВРЕМЕНОТО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ
- СОСТОЈБИ, ПРЕДИЗВИЦИ И ПЕРСПЕКТИВИ-**

17 мај Голема сала Собрание на Општина Штип

СОДРЖИНА

Предговор.....	10
Марина Гацова, Вишна Гацова Тимовска, Габриела Димова ЗДРАВСТВЕНО ВОСПИТУВАЊЕ И ЗДРАВСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ	11
Снежана Мирасчиева, Татјана Хосл ЗА НЕКОИ ЕЛЕМЕНТИ ВО КОНЦЕПТИТЕ НА МАКЕДОНСКИОТ СИСТЕМ НА ПРЕДУЧИЛИШНО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ И ВАЛДОРФ ГРАДИНКИТЕ ВО ГЕРМАНИЈА	16.
Елизабета Симоновска МЕСТОТО НА ВОСПИТУВАЧОТ ДЕНЕС	22
Маја Белташева ЕДНО СОНЦЕ ЗА СИТЕ	24
Ксенија Маказлиева Трајчева ПЕЧАТОТ ЗА ДЕЦА ВО СОВРЕМЕНОТО ОБРАЗОВАНИЕ И ВОСПИТАНИЕ...29	
Деспина Сивевска ЗДРАВСТВЕНО ВОСПИТАНИЕ ВО ПРЕДУЧИЛИШНАТА УСТАНОВА	38
Снежана Јованова-Митковска ИГРАТА ВО ФУНКЦИЈА НА РАЗВОЈ НА ПОЧЕТНИ МАТЕМАТИЧКИ ПОИМИ	46
Емилија Бошковска, Даниела Тасевска, Снежана Мирасчиева МОТИВИРАЊЕ НА НАСТАВНИЦИТЕ (ПЕДАГОШКИТЕ СПЕЦИЈАЛИСТИ).....	55
Славица Танева Анева КАКО ДА СЕ БИДЕ НАСТАВНИК ПО „МЕРКА“ НА УЧЕНИЦИТЕ?	60
Нада Арсова, Весна Ничева ПРОФЕСИОНАЛНИОТ РАЗВОЈ НА НАСТАВНИКОТ- КЛУЧ ЗА КВАЛИТЕТНА НАСТАВА	68
Наталија Панова ОБРАЗОВНАТА ПОЛИТИКА КАКО ДЕЛ ОД СОЦИЈАЛНАТА ПОЛИТИКА.	77
Жаклина Ѓорѓиоска, Лилјана Макаријоска МЕТОДИ ЗА ЗБОГАТУВАЊЕ НА РЕЧНИКОТ И ЈАЗИЧНИОТ ИЗРАЗ НА УЧЕНИЦИТЕ ВО СРЕДНОТО ОБРАЗОВАНИЕ	83
Јованка Денкова ХУМОРОТ ВО КНИЖЕВНОСТА ЗА ДЕЦА ПРЕКУ СЛИКА НА ЕДНО ДЕТСТВО	91

Биљана Иванова, Снежана Кирова, Драгана Кузмановска МУЛТИМЕДИУМИ ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ.....	96
Маријана Димитрова АСПЕКТ НА ПИШУВАЊЕТО КАКО ЈАЗИЧНА ПРОДУКТИВНА ВЕШТИНА НА ЧАСОВИТЕ ПО АНГЛИСКИ КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИК.....	100
Marijana Dimitrova, Kristine Whitable AN APPROACH IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE THROUGH FAIRYTALES	104
Ленче Насев ТЕХНОЛОГИЈАТА ВО МУЗИЧКОТО ОБРАЗОВАНИЕ	108
Светлана Божиновска ИНОВАТИВНОСТ ВО УЧЕЊЕТО ПО ПРЕДМЕТОТ БИОЛОГИЈА ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ.....	112
Валентина Петрушева КОЛКУ ОЦЕНУВАЊЕТО НА УЧЕНИЦИТЕ Е ПОТРЕБНО И КАКО ТОА ВЛИЈАЕ ВРЗ РАЗВОЈОТ НА НИВНИТЕ ПОТЕНЦИЈАЛИ И КРЕАТИВНИ ИНТЕРЕСИ И ПОТРЕБИ	121
Веска Влахова МОТИВАЦИЈАТА И УЧЕЊЕТО.....	125
Данче Николовска Вратеовска (НЕ)НАУЧЕНОТО ЗА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА, ФИНАНСИСКАТА ЛИБЕРАЛИЗАЦИЈА И (МИКРО И МАКРО) ЕКОНОМСКИТЕ ДИСКРЕПАНЦИ	130
Јадранка Јовева АСИСТИВНА ТЕХНОЛОГИЈА ЗА ДЕЦА СО ПОТЕШКОТИИ ВО ВИДОТ ..	134
Киро Јорданов УЧЕНИЦИ СО ЕПИЛЕПСИЈА ВО ОБРАЗОВНИОТ СИСТЕМ	140
Данче Николовска Вратеовска ИНВЕСТИРАЊЕТО И МЕРЕЊЕТО НА ЕКОНОМИИТЕ БАЗИРАНИ НА ЗНАЕЊЕ	150
Снежана Јованова-Митковска АКАДЕМСКО ПИШУВАЊЕ-ПОТРЕБА И ПРЕДИЗВИК	157
Даниела Коцева, Снежана Мирасчиева, Емилија Петрова Ѓорѓева, Ирена Китанова ОБРАЗОВАНИЕТО НА РОМИТЕ И НЕГОВИТЕ СЛАБОСТИ.....	164

Оливер Цацков ПОЗИТИВНАТА ПЕДАГОШКА КОМУНИКАЦИЈА НА НАСТАВНИКОТ ПО ИСТОРИЈА - ЗНАЕЊАТА СЕ КОРИСНИ И ТРАЈНИ.....	170
Верица Јосимовска СТРУЧНОТО УСОВРШУВАЊЕ НА НАСТАВНИКОТ ПО ИСТОРИЈА.....	176
Киро Јорданов НАДАРЕНИТЕ УЧЕНИЦИ ВО ОБРАЗОВНИОТ СИСТЕМ	180
Марина Стојанова НАСТАВНИ СРЕДСТВА ВО НАСТАВАТА ПО МАТЕМАТИКА	190
Снежана Мирасчиева, Емилија Петрова Ѓорѓева, Даниела Коцева, Ирена Китанова ФАКТОРИ НА УСПЕШНА КОМУНИКАЦИЈА НА МЕНАЏЕРОТ ВО УЧИЛИШТЕТО	197
Емилија Петрова Ѓорѓева, Снежана Мирасчиева, Ирена Китанова, Даниела Коцева ПРИОРИТЕТИ НА СОВРЕМЕНОТО УЧИЛИШТЕ ОД ВОСПИТЕН АСПЕКТ.....	205
Ирена Китанова, Емилија Петрова Ѓорѓева, Снежана Мирасчиева, Даниела Коцева АКТИВНО СЛУШАЊЕ ВО НАСТАВАТА И ПОУЧУВАЊЕТО	208
Емилија Попова, Данче.Николовска.Вратеовска, Слаѓана Костадиновска ЕВРОПСКИТЕ ИНВЕСТИЦИСКИ ФОНДОВИ КАКО ИНСТРУМЕНТ ЗА ХАРМОНИЗИРАН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ ВО ЕВРОПА: ОСПОСОБУВАЊЕ НА ЗЕМЈИТЕ КАНДИДАТКИ СО ИПА..	212
Данче Николовска Вратеовска НАУЧНОТО СПОЗНАНИЕ ЗА ФИНАНСИСКАТА РАЗВИЕНОСТ И ЕКОНОМСКИОТ РАСТ	216

ОБРАЗОВАНИЕТО НА РОМИТЕ И НЕГОВИТЕ СЛАБОСТИ

Даниела Коцева¹, Снежана Мирасчиева², Емилија Петрова Ѓорѓева³, Ирена Китанова⁴
^{1,2,3,4} Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Апстракт:

Република Македонија нуди еднакви можности за образование за сите нејзини граѓани, согласно меѓународното право и меѓународните конвенции. Таа е потписник на сите позначајни меѓународни конвенции и декларации кои се однесуваат на правата на човекот, правата на децата и правата на образование. Од друга страна, образовниот систем во Македонија постојано е во момент на транзиција. Во најголем број области во системот се воведени промени, но сè уште се чувствува потребата од значајни реформи. Она што во моментот можеби најмногу се наметнува е недостатокот на поттици за подобрување на квалитетот на предавањето на сите нивоа на образование. По многу години работа на владиниот и невладиниот сектор во сферата на образованието на Ромите, имаме состојба во која секое поместување, било во однос на предучилишно, основно или средно образование се прави по иницијатива и со поддршка „однадвор“, од меѓународни донатори и НВО, а со незначителна поддршка од домашните институции. Постои отсуство на проактивност кај државните институции, кои најчесто чекаат на иницијативата и финансиската поддршка однадвор. Суштински проблемот е многу подлабок, станува збор за потреба од реформи во нашата држава и нејзините системи. Сè уште најважни слабости во сферата на образованието на Ромите се издвојуваат: сè уште премногу ниската стапка на вклученост во образовните процеси и осипувањето, нискиот квалитет на образованието, како и негативните ефекти на сегрегацијата во образованието.

Клучни зборови: образование, Роми, слабости, реформи.

ROMA EDUCATION AND ITS WEAKNESSES

Daniela Koceva¹, Snezana Miraschieva², Emilija Petrova Gjorgjeva³, Irena Kitanova⁴
^{1,2,3,4} Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delchev" – Stip

Abstract:

The Republic of Macedonia offers equal opportunities for education for all its citizens, in accordance with the international law and international conventions. It is a signatory of all major international conventions and declarations that address human rights, children's rights and the rights to education. On the other hand, the educational system in Macedonia is constantly in transition. Changes have been introduced in most areas of the system, but the need for significant reforms is still felt. What at the moment is perhaps most important is the lack of incentives to improve the quality of teaching at all levels of education. After many years of work of the governmental and non-governmental sector in the sphere of education of the Roma, we have a condition in which any displacement, whether in relation to pre-school, primary or secondary education, is done on the initiative and with the support "from outside" by international donors and NGOs, and with insignificant support from domestic institutions. There is a lack of pro-activity in state institutions that most often await the initiative and financial support from outside. The essential problem is much deeper, it is about the need for reforms in our country and its systems. Still, the most important weaknesses in the field of Roma education

are the following: the still too low rate of involvement in educational processes and the dropout rate, the low quality of education, and the negative effects of segregation in education.

Keywords: education, Roma, weaknesses, reforms.

Состојбата на Ромите во образовниот систем

Ромите на сите нивоа на образование наставата ја следат претежно на македонски наставен јазик, а во некои општини и училишта и на албански наставен јазик. Предучилишното образование во Македонија не е задолжително. Стапката на учество во ова ниво на образование е доста ниска, со помалку од 15% од вкупното население и уште помала во случајот на децата - Роми. Во контекст на предучилишното образование, состојбата со фиксните стапки на партиципација во трошоците, кои се исклучително високи, ако повторно се споредат со приходите на многу ромски семејства, придонесува за исклучително ниската стапка на упис на ромски деца. Ако се земе предвид дека стапката на учество е под 15 проценти на ниво на цела држава, во недостаток на прецизни податоци, можеме само да претпоставиме дека во поглед на децата - Роми, стапката е драматично помала. Како илустрација, на возраст од 0 до 3 години, само околу 0,6% од ромските деца се вклучени на ова ниво на образование. Основното образование е организирано во три тригодишни циклуси, при што во првиот циклус оценувањето е исклучиво описно. Почнувајќи со училишната 2008-2009 година и средното образование во Македонија е задолжително. Организирано е како општо средно (гимназиско) образование кое е четиригодишно, додека стручното средно образование може да биде двегодишно, тригодишно или четиригодишно. Иако основното и средното образование во државните институции се бесплатни за сите ученици (што подразбира и бесплатни учебници и превоз за студентите и учениците чиешто домови се оддалечени два километра од нивните училишта), реалните трошоци поврзани со образованието го отежнуваат редовното посетување на училиште за многу деца од различни ранливи групи, а меѓу најзагрозените се секако учениците - Роми. Неколку реални трошоци значително придонесуваат за исклученоста на ромските ученици. Пред сè, тука спаѓаат трошоците за школски прибор и потрошен школски материјал, кои ја достигнуваат висината на социјалната помош врз која се потпираат голем број ромски семејства. Оваа реалност не смее да се релативизира и минимизира. Во практика, многу ромски ученици не можат да ги посеадуваат овие материјали, со што тие дополнително се депривираат во образовниот процес. Понатаму, дополнителните високи трошоци за спортска опрема, поврзани со реализацијата на спортски активности, како и трошоците поврзани со школските екскурзии, директно придонесуваат за исклучување на ромските деца од многу активности во кои учествуваат повеќето од нивните соученици. Постојењето на овие проблеми и нивните реперкусии по исклучувањето од образованието на припадници на ранливите групи е јасен индикатор дека отсутствува суштинска политика и стратегија за развој на инклузивно образование. Како да е доволно децата да се запишани на училиште, но се замижува пред многу фактори кои директно исклучуваат многумина од нив и кои го поткопуваат инклузивното и мултикултурно образование. Илустративен е примерот со екскурзиите предвидени како школска активност. Во системот на бесплатното образование, школските активности треба да бидат бесплатни, па сепак, во нашиот случај тие се достапни само за дел од децата, со што екскурзиите се претвораат во појава која директно генерира исклучување. Сите заложби се насочени кон инсистирање децата да бидат во училиште, а всушност, многу често ги имаме запишани, а ги нема во училиштата, или имаат некавалитетна настава. Оваа појава е поттикнута и од самите училишта бидејќи полесно им е изведувањето на наставата без дополнителните напори кои треба да се вложуваат за да се постигнат резултати со децата кои имаат големи пропусти во образованието и потешко напредуваат (од разни причини). И кога се во училиште, практика е многу Ромчиња (но не само тие, туку и многу деца од

ранливи групи кои имаат посебни образовни потреби и потешкотии во учењето) само да се преведуваат во погорните одделенија се до ниво кога самите ќе се откажат не можејќи да одговорат на редовните барања на наставата (најчесто на преодот од петто во шесто, а во осумгодишното основно, на преодот од четврто во петто одделение). Иако ова вообичаено се прави 'заради доброто на детето', ваквата практика истовремено доведува до ризик за ослободување на наставникот од одговорност во однос на академските способности на учениците. Ова е затоа што успех со овие деца бара поголем напор и дополнителна работа од наставниците, а не затоа што децата немаат интелектуални потенцијали. Дополнителен проблем е и јазикот на наставата, односно недостаток на методологија на настава кога македонскиот јазик е втор јазик на учениците.

Проактивни политики и позитивна акција недостасуваат и во сферата на високото образование во Македонија каде што помошта во студирањето на Ромите во најголема мера е „препуштено“ на финансирањето од страна на меѓународни донатори.

Во државата отсуствува суштинска инклузивна политика, а на тоа укажува и фактот дека за многу семејства трошоците за школување се многу високи, што негативно се одразува врз вклученоста во образованието. Иако според легислативата школувањето е бесплатно, во реалноста постојат многу трошоци кои ги надминуваат приходите на многу семејства. Ситуацијата е особено лоша во поглед на предучилишното образование кое не е бесплатно, а стапката на вклученост на Ромите е исклучително ниска (на пример, на возраст од 0-3 години само околу 0,6% од ромските деца се вклучени на ова ниво на образование). Исклучително ниската стапка на учество на децата - Роми во предучилишно образование е фактор кој негативно се одразува врз нивното натамошно адаптирање во повисоките нивоа на образование и е директна причина за осипување. Понатаму, проценките кажуваат дека под 60% од Ромите завршуваат основно образование, а само околу 25% завршуваат средно, додека од сите што дипломирале, само 0,16% се Роми (конкретните податоци се за 2007 година). Додека овие бројки се далеку под пропорционалната застапеност во вкупната популација, кога е во прашање специјалното образование, состојбата е дијаметрално спротивна. Имено, проценките се дека околу 36% од вкупната бројка на деца запишани во специјални основни училишта и 28% од вкупно запишаните во средно училиште се Роми. Анализата издвојува повеќе појави кои исклучително штетно се одразуваат врз образованието на Ромите и нивната инклузија воопшто. Отсуствува инклузивен пристап на државата кон различни категории на деца - припадници на ранливи групи, како што се децата од номадските семејства и децата од улиците, како и децата кои треба за првпат да се запишат на училиште на возраст помеѓу десет и четиринаесет години. Сериозен проблем и фактор кој негативно влијае врз вклученоста на ромските деца во образовниот процес, а кој е во колизија со легислативата и правата на децата, е појавата на малолетничкиот труд. Дополнително, сè уште е силно присутна појавата на малолетнички бракови, која го инхибира образованието на младите. Во поглед на родовите разлики и етничката припадност, најголема е дискрепанцата токму кај ромската популација. Од 46,4% ученички меѓу сите ученици - Роми колку што имало во учебната 1997/98 година, уделот на ученичките - Ромки во учебната 2007/08 година паѓа на 35,9%. Од друга страна, загрижува појавата на значително помалата бројка на женски од машки деца и во специјалните училишта.

Во поглед на мултикултурниот карактер на образованието, анализите покажуваат дека Ромите се „игнорирани“ во учебниците, наставата не е мултикултурно поставена, во општото образование и наставните програми за обука на наставници не се посветува внимание на Ромите како на составен дел од историјата и културата на Македонија, а наставниците немаат доволно развиени компетенции за практикување на интеркултурното образование. Сегрегацијата станува сè позаострена, а некои мерки и активности спроведувани од владините институции дури може и да ја продлабочат. Такви опасности постојат и со начинот на кој се

имплементира изборниот предмет Јазик и култура на Ромите, или со реализацијата на предвиденото менторирање (како дополнителна настава) особено за учениците - Роми, со што тие би се одвоиле од другите деца со кои се спроведува дополнителна настава. Во Македонија е мал бројот на наставници - Роми, што е неповолен фактор, поради отсуството на можности со учениците - Роми да работат наставници на ромски јазик, но и како модел во психосоцијалниот развој на младите Роми. Во една доброосмислена стратегија на државно ниво за унапредување на Ромите, нужно би требало да се води сметка за традицијата и вредностите кои се негуваат во ромската култура. Треба да се осмисли начин како тие да се поврзат со позитивен однос кон образованието, односно да се осмисли начин како образованието да се зајакне како вредност и посакувана цел во ромската култура. Имено, досега на Ромите им е наметнато да се адаптираат на начинот на живот на поголемите заедници, при што како на најсиромашна и најранлива заедница не ѝ се нуди соодветна помош. Од нив се очекува да одговорат на стандардите на редовното образование, подмирување на трошоците за поседување на потребен школски материјал и други школски и воншколски активности, иако е апсолутно јасно и познато дека огромен процент од ромската популација не може да одговори на овие барања. Наместо државата пасивно или со репресивни мерки да очекува Ромите да се вклучат во образовниот процес, нужни се проактивни и позитивни мерки со кои образованието ќе им се доближи на Ромите. Сè уште се на ниво на исклучок и високообразованите Роми, а согласно на процентуалната застапеност, и оние со средно образование. Отсуствува позитивна акција на државата и алтернативни мерки, како посебни бенефиции за училиштата каде што се практикува инклузија на ромски деца и деца од други маргинализирани групи подложни на исклучување, а и бенефиции за задржување на децата во наставата.

Социо-економскиот статус на Ромите во Република Македонија

Официјалните податоци од 2010 година укажуваат дека 5,2 проценти од сите невработени лица се Роми. Податоците од 2008 овозможуваат увид во образовниот профил на невработената ромска популација. Имено, 33 проценти немаат довршено основно образование, 7 проценти имаат целосно или нецелосно средно образование, а само 0.1 процент (31 лице) имаат завршено високо образование. Анализа на УНДП направена во 2010 година открива дека стапката на невработеност на Ромите во 2008 година изнесувала 75 проценти и е највисока во споредба со сите етнички заедници во Македонија и повеќе од двојно од државниот просек од приближно 30 проценти.⁵ Прашањето на сиромаштијата е исклучително важно во контекст на образованието, бидејќи е познато дека ниското или недоволно образование е причина за сиромаштија, но и последица од сиромаштијата. Ромите живеат во 64 од вкупно 85 општини во државата. Приближно 45 проценти од ромската популација во Македонија живее во десет општини: Битола, Дебар, Гостивар, Кичево, Кочани, Куманово, Прилеп, Штип, Тетово и Винаца. Речиси истиот процент на ромска популација (43,1 процент) живее во главниот град Скопје, а половина од нив се во општината Шуто Оризари каде што Ромите се мнозинство.

Во формулите за финансирање на образованието, општините воопшто не добиваат бенефиции за училиштата кои работат со социјално депривирани деца подложни на исклучување, како што тоа пондерирано се прави во случај на деца со посебни потреби. Во рамките на позитивна акција, потребно е да се извлечат децата од гетоата, потребно е развивање на 'пожелни' училишта, кои ќе бидат пожелни и за деца од неромска популација, со што ќе се стимулира мешањето на децата по разни основи, па и на етничка. Затоа што отсуството на мешање со текот на времето ги снижува квалитетот, критериумите, квалитетот на наставниот кадар. Кадарот кој треба да биде подобро платен, кадар кој ќе останува и по училишното време. А во овие училишта Ромите треба да имаат привилегиран влез.

Препораки за надминување на слабостите во образованието на Ромите

Од државата и нејзините институции се очекува да обезбеди пристап за децата - Роми до интегрирано предучилишно образование, како и квалитетно образование за Ромите на сите нивоа, вклучувајќи ги во редовниот образовен систем и децата кои немаат документи за идентификација, децата од центрите за социјална грижа, бегалците, повратниците и младинците кои се наоѓаат помеѓу основно училиште и училиште за образование на возрасни. Неопходна е сеопфатна анализа за да може да се добие соодветен одговор и решенија од надлежните органи за високата застапеност на Ромите во специјалното образование и обид да се овозможи интегрирање и на овие ученици во редовните училишта според предвиденото со Програмата за инклузија. Што од друга страна исто така подразбира изнаоѓање сериозни мерки за надминување на постојната скриена или директна предрасуда во образованието кон децата - Роми. Сериозно да се пристапи кон третирањето на малолетничкиот или детскиот труд, кога децата реално учествуваат во обезбедувањето средства за животните трошоци, преку обезбедување услови за овие деца да го надополнат вакуумот во редовното учество во образовните институции, обезбедување можност овие деца да бидат вклучени во училиште и надвор од местото на живеење. Воведување мерки за стимулирање на Роми за упис на педагошките факултети, или нивно стипендирање и обезбедување работа како наставници по дипломирањето, со што реално би се намалила состојбата со недоволен број наставнички кадар – Роми. Сензибилизирање и јакнење на компетенциите на наставниците за инклузивна образовна практика, за ефикасно да работат со деца од ранливи категории, со цел да им овозможат на децата да ги остварат максимумите на своите потенцијали. Надминување на состојбата со некомпатибилност на образовните програми во дневните центри за децата од улица и редовната училишна програма, што доведува до тоа децата подоцна да не можат да се вклучат во редовно образование. Стопирање со започнатите штетни процеси во кои курикулумите се „решаваат“ по етничка формула, односно секоја заедница да е одговорна за „своите“ програми, што генерира етноцентрични наставни содржини и продлабочување на сегрегацијата. Државата е неопходно да изнајде соодветна форма за реализација на изборниот предмет Јазик и култура на Ромите (како и предметите за другите етнички заедници) со која ќе обезбеди највисок степен на имплементација и вклученост на учениците, форма која ќе биде фактор на спојување на културите, а не уште еден фактор на одвојување. Од државата се очекува да ги искористи сите законските можности на локалната власт и нејзините органи во насока на унапредување на образованието и прилагодување на специфичностите на сите нејзини граѓани и поттикнување програми и активности во училиштата коишто ќе ги одразуваат етничката, културната и религиозната различност на учениците и вработените, како и соодветно обезбедување на финансиски средства во училиштата за покривање на трошоците поврзани со редовната настава, училишните и вонучилишните активности, како фактор кој ги дистанцира децата од социјално загрозените семејства (од кои најбројни се ромските деца) од образованието и ја засилува индиректната сегрегација.

Литература:

- Европски центар за малцински прашања (2005). РОМИТЕ ЗА ИНТЕГРАЦИЈАТА: АНАЛИЗА И ПРЕПОРАКИ.
- MLSP, MOES. Multi-Annual Operational Programme Human Resources Development 2007-2013 МОН (2007). *Концепција за деветгодишно основно образование и воспитување.*
- Petroska-Beška, V., Najčevska M., Kenig N., Ballazhi S., Tomovska A. (2009). *Study on Multiculturalism and Inter-Ethnic Relations in Education [Студија за мултикултурализмот и меѓуетничките односи во образованието]*. Скопје: UNICEF.
- Фондација Институт отворено општество – Македонија. (2010). *Извештај од истражувањето за утврдување на причините за нередовно посетување на основното*

образование кај децата-Роми. (Автори: Донеvска, М., Богоевска, Н., Трбојевиќ, С.). Скопје: Про поинт.

- Фонд за образование на Ромите. (2010). *Унапредување на образованието на Ромите во Македонија - Процена на земјата и стратeгиски правци на Фондот за образование на Ромите* (работна верзија), Будимпешта.